



ΥΓΕΙΑ

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΥΓΕΙΑΣ

Η κοινωνική «ήττα» της επιστήμης

ΓΝΩΜΗ

Των **Μαρίας Γαζούλη, Νίκου Παναγιωτόπουλου, Κυριάκου Σουλιώτη**



Η πανδημία Covid-19 έθεσε σε πρωτοφανή κίνδυνο την κοινωνική και οικονομική ζωή και άσκησε μεγάλες πιέσεις στις κυβερνήσεις προκειμένου να υποβληθούν μια συνεργατική, υπερεθνική πολιτική διαχείρισης της απειλής. Προκάλεσε, επίσης, μια ανακατανομή δημοσίων πόρων προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των συστημάτων υγείας με πρόσθετους ανθρώπινους και τεχνολογικούς πόρους αλλά και με σχέδια ανταπόκρισης απέναντι σε αντίστοιχες μελλοντικές προκλήσεις. Παράλληλα, κατέστησε σαφές ότι η ενδυνάμωση της επιστημονικής έρευνας αποτελεί τον βασικό σύμμαχο της ανθρωπότητας απέναντι στις υγειονομικές κρίσεις, καθώς οι νέες απειλές απαιτούν νέες λύσεις, όπως π.χ. συνέβη με την περίπτωση των εμβολίων κατά της Covid-19. Τα μέσα ενημέρωσης και οι κυβερνήσεις έπεισαν να ακολουθήσουν την επιστημονική τεχνολογία και άφησαν τους επιστήμονες να επιστραφούν το βάρος της καθόδηγησης στο σκοτάδι, δίνοντας τους την ιδιότητα των «ροκ σταρ» και συνδεώντας τους με το περιεχόμενο και τα αποτελέσματα των εφαρμόζομένων πολιτικών.

Ωστόσο, σε αυτή την επιβλημένη προσαρμογή της πολιτικής στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της εποχής μας, σε σχέση με τους υγειονομικούς κινδύνους, δεν εναρμονίστηκαν και οι πολίτες, τουλάχιστον στον βαθμό που αναμενόταν. Καθώς οι πολιτικές αποφάσεις που βιοζώνταν σε επιστημονικά στοιχεία συχνά συγκρούσαν με βασικές κοινωνικές αξίες, όπως η ατομική ελευθερία και η οικονομική ευημερία, ο δημόσιος έλεγχος και η αμφισβήτηση των επιστημονών εντατικοποιήθηκε. Ως αποτέλεσμα, συχνά οι συμπεριφορές του πληθυσμού αποκλίνουν από τις συστάσεις των επιστημονικών φορέων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σε πρόσφατη έρευνα στην Ελλάδα (Δεκέμβριος 2023), το 29,2% των πολιτών δήλωναν ότι η εμπιστοσύνη τους στα εμβόλια γενικά μειώθηκε λόγω της εμπειρίας της πανδημίας. Το εύρημα αυτό αντανακλά μια αναστροφή σε σχέση με την προ πανδημίας περίοδο, κατά την οποία είχε καταγραφεί ένα πολύ υψηλό ποσοστό (80%) αποδοχής της υποχρεωτικότητας των εμβολιασμών από το γενικό κοινό. Σχετίζεται δε

με τη διακύμανση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς που διαχειρίζονται θέματα υγείας στη χώρα, η οποία ενώ σημειώνει αύξηση της τάξης του 40% την πρώτη περίοδο (Απρίλιος 2020), στη συνέχεια υποχωρεί κατά 52% και 62%, τον Οκτώβριο του 2020 και τον Ιούνιο του 2021, αντίστοιχα.

Καθώς οι θεραπευτικές προσεγγίσεις βασίζονται όλο και περισσότερο σε καινοτόμες τεχνολογίες, αφθονούν οι ανησυχίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι θα

αντιδράσουν σε αυτές τις αναδυόμενες επιστημονικές ανακαλύψεις. Η πίστη των πολιτών στην επιστήμη χτίζεται από τις παραστάσεις που έχουν για τον τρόπο παραγωγής της και τις κοινωνικές χρήσεις των αποτελεσμάτων της. Αυτές οι παραστάσεις είναι η σύνθεση απόψεων που διαμορφώνονται από τον τρόπο που λειτουργεί ο κόσμος της επιστήμης, την πολιτική που διαχειρίζεται τα αποτελέσματά της και τους υπεύθυνους διάχυσης της δημόσιας πληροφορίας που διαδίδουν τα προϊόντα της. Πολλοί πολίτες γνωρίζουν ότι εδώ και καιρό μια επικίνδυνη σπασμοδρόμηση απειλεί τον κόσμο της επιστήμης. Η αυτονομία που έχει η επιστήμη, η οποία αποκτήθηκε σταδιακά, έχει αποδυναμωθεί σημαντικά.

Οι κοινωνικοί μηχανισμοί που δημιουργούνται καθώς εξελίσσεται ο επιστημονικός κόσμος, όπως η λογική του ανταγωνισμού μεταξύ των επιστημόνων, κινδυνεύουν να τεθούν στην υπηρεσία σκοπών που επιβάλλονται εξωγενώς και κλονίζουν την εμπιστοσύνη του κοινού στην επιστήμη. Οι οικονομικές διαστάσεις της έρευνας, ο ανταγωνισμός μεταξύ εταιρειών αλλά και ερευνητών στην επίδειξη δεσπόζουσας θέσης στην αγορά μέσω του πλαισίου για την ερευνητική, αλλοιώνει τα όρια μεταξύ της βασικής και της εφαρμοσμένης έρευνας. Υπάρχει, επομένως, δικαιολογημένη ανησυχία στους ενημερωμένους τουλάχιστον πολίτες μήπως η λογική του ανταγωνισμού οδηγήσει τους ερευνητές στο να ξεχάσουν τις οικονομικές, πολιτικές ή κοινωνικές χρήσεις, στις οποίες μπορούν

να υποβληθούν τα αποτελέσματα των ερευνών τους και μήπως ολόκληρες πλευρές της έρευνας περιέλθουν βαθμιαία υπό καθεστώς ετερονομίας.

Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες έχουν διάχυτα την αίσθηση ότι τόσο το δημοσιογραφικό όσο και το πολιτικό πεδίο έχουν ως κοινό σημείο ότι βρίσκονται, με διάφορους τρόπους και μορφές, πολύ στενά και άμεσα συνδεδεμένα με τις επιδιώξεις της αγοράς. Η διάχυτη αυτή πεποίθηση, τελικά, συντελεί στην αποδόμηση της πίστης τόσο στην αυτονομία των πολιτικών και της εκοκρημένης δυνατότητας τους να επαρκούν στην αρμοδιότητά τους ως ειδικών ή το κύρος τους ως θεματοφύλακων των συλλογικών αξιών, όσο και στην αντικειμενικότητα και την εγκυρότητα των δημοσιογράφων.

Εάν θέλουμε να αποφύγουμε το να συνεισφέρει η επιστήμη να προχωρά σύμφωνα με μηχανισμούς ισχυρότερου από τα άτομα, θα πρέπει να επινοήσουμε τη δημιουργία ομάδων στις οποίες θα μετέχουν επιστήμονες και δημοσιογράφοι με στόχο να επεξεργαστούν προτάσεις και ενέργειες συμβολικά αποτελεσματικές και ταυτόχρονα πολιτικά σύνθετες, αυστηρές, χωρίς παραχωρήσεις, ικανές να αποσπάσουν τη γνώση από την εσωστρέφεια στην οποία είναι κλεισμένοι, να θέσουν το ζήτημα των όρων αποτελεσματικότητας της επιστημονικής εργασίας και των δομών επικοινωνίας της επιστημονικής παραγωγής.

Εν κατακλείδι, η επιστήμη αν και συνέβαλε καθοριστικά στην αντιμετώπιση της πανδημίας, δεν λαμβάνει την εμπιστοσύνη που θα αναμενόταν από τους πολίτες, με αποτέλεσμα οι συμπεριφορές υγείας να μην εναρμονίζονται με τις συστάσεις των επιστημονικών φορέων. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε αφενός η ανεξέλεγκτη και συχνά μη έγκυρη πληροφόρηση, στην οποία επέκτειναν οι πολίτες και αφετέρου η ρητορική που αναπτύχθηκε από διάφορες κοινωνικές ομάδες, η οποία βασίστηκε σε θεωρίες συνωμοσίας και «πέπνυσε» στην ελκυστικότητα που αυτές έχουν για μέρος του πληθυσμού.

Πρόκειται για μια άκρως επικίνδυνη εξέλιξη, αφού κλονίζει θέσεις, στάσεις και συμπεριφορές υγείας των πολιτών για ζητήματα που μέχρι την πανδημία καταγραφόταν υψηλή συμμόρφωση στις επιστημονικές επιταγές, όπως π.χ. ο εμβολιασμός. Οι εξωτερικές επικρίσεις και οι εσωτερικές διαμάχες υπονομεύουν την εμπιστοσύνη στην επιστήμη. Για να σωθεί η κατάσταση, η επιστημονική κοινότητα πρέπει να αντισταθεί τη γνώμη με γνώση βασισμένη σε στοιχεία. Ισορροπώντας το δικαίωμα της «ελευθέρως γνώμης» με τον έλεγχο της διάδοσης ψευδών ειδήσεων είναι σε μεγάλο βαθμό ευθύνη όλων των κρατών παγκοσμίως και πρέπει να αντιμετωπιστεί για να παράσχει μια σωτηρία για την επιστήμη και τα επιτεύγματά της και να δώσει τη δυνατότητα στους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο να επωφεληθούν από τις πρωτοφανείς προόδους της.

Η κυρία **Μαρία Γαζούλη** είναι καθηγήτρια Βιολογίας-Γενετικής-Νανοϊατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ο κ. **Νίκος Παναγιωτόπουλος** είναι καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ο κ. **Κυριάκος Σουλιώτης** είναι καθηγητής Πολιτικής Υγείας και κοσμήτορας Σχολής Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Η επιστήμη αν και συνέβαλε καθοριστικά στην αντιμετώπιση της πανδημίας, δεν λαμβάνει την εμπιστοσύνη που θα αναμενόταν από τους πολίτες, με αποτέλεσμα οι συμπεριφορές υγείας να μην εναρμονίζονται με τις συστάσεις των επιστημονικών φορέων

